

הלכות פסח סימן תמב

ביאורים ומוספים

[שעה"צ שם]

ועין שלחן ערוך תנ"ך (28).

(28) שם כתב (סכ"א), שגם אם נפסל החמץ לאחר השעה השישית חייב לבערו, שאף על פי שבזמן זה אין עוברים עליו ב'בל יראה' ו'בל ימצא', מ"מ יש חוב לבערו מחמת מצות 'תשביתו', וכיון שחל עליו חיוב ביעור שוב אין הוא פוקע, ושלא כפי שכתב המקור חיים (חידושים ס"ק ד וביאורים ס"ק ג). ואף שבמשניב כאן [שכתב "אחר זמן איסורו"] סתם כדעת השו"ע הרב, מ"מ לעיל (ס"ק ז) סתם כדעת המקור חיים.

[משנ"ב ס"ק י']

דף א"נ ח"ב כבעור, דהיינו קעפרא קעלמא (29).

(29) ולענין חמץ מעובד שנפסל מאכילת כלב תוך כדי העיבוד, וחזר ונעשה ראוי למאכל בגמר העיבוד, ראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ד).

[משנ"ב שם]

מפני שראוי לחמץ בה עסות אחרות (30).

(30) ואם גם לאחר שנפסלה הפת מאכילת כלב עדיין ראוייה היא להחמיץ עיסות אחרות, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת י"ד סי' נז) שמ"מ בטל ממנה שם חמץ.

והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק ב), שאם לאחר החימוע תחזור הפת המעופשת ותהיה ראוייה לאכילה, וכגון שנהיית חלק מהעיסה, לא בטל ממנה שם חמץ, ואם אינה חזרת להיות ראוייה לאכילה, ולאחר החימוע מוציאים אותה מן העיסה, יש להסתפק אם דינה כחמץ, או שהואיל והיא עצמה אינה חזרת להיות ראוייה לאכילה, אף ה"טעם" שיצא ממנה וגרם לחימוע אינו נדון כחמץ.

ולענין שאר איסורים שנפסלו מאכילת אדם וראוי לחמץ בהם, אם פקע מהם האיסור או לא, ראה: שו"ת זית רענן ח"א א"ח הלכה ד סי' א; פמ"ג א"א ס"ק יד; שו"ת נודע ביהודה שם; שו"ת אחיעזר ח"ב י"ד סי' יא אות ג; חזו"א י"ד סי' יב ס"ק ז.

[משנ"ב ס"ק יב]

יזקא שנקרחה מאכילת כלב (31).

(31) והחזו"א כתב (א"ח סי' קטז ס"ק יא), שכיון שנסרחה קודם שהחמיצה, אין היא ראוייה להחמיץ עיסות אחרות, וכיון שכן, די אם נפסלה מאכילת אדם, וראה מה שכתבנו בשמו לעיל (ס"ק ה).

[שעה"צ ס"ק כה]

כיון ששעצת חמוץ לא תהא ראוי מעולם לאכילת אדם (32).

(32) כוונת דבריו, שכל עוד שלא אפו את העיסה הלא אינה ראוייה לאכילת אדם, וכיון שנסרחה קודם האפיה, נמצא שהיא נסרחה קודם שהייתה ראוייה לאכילת אדם, ולפיכך דינה כחמץ נוקשה.

והחזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יב ד"ה תמ"ב) תמה על דבריו, שאף שאי אפשר לאכול את העיסה כל עוד לא אופים אותה, מ"מ כיון שהדרך לתקנה באופן זה, היא נחשבת אוכל גמור גם קודם שאפארה, ואם כן כשנסרחה מאכילת אדם דינה כחמץ, הואיל וראוי להחמיץ בה עיסות אחרות.

[משנ"ב ס"ק לו]

הטעם ככל אלה, מפני שפכר נפסדה צורתו, וקמו שפפ"ש (33).

(33) בביאור הדברים כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יד ד"ה תמ"ב), שהחמץ מתבטל ונהיה חלק מהגדים והניירות, וזה דומה לחמץ שיחדוהו לישיבה וטחוהו בטיט שמותר לקיימו בפסח, כמבואר בשו"ע להלן (ס"ט).

[משנ"ב ס"ק ח]

מקר לקימן בפסח (23).

(23) וביאור הטעם שכתב השו"ע "שהרי נפסד צורת החמץ", כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק ז וט) שהואיל וייחד את החמץ לקילור לרטיה או לאספלנית, אין החמץ נחשב כאוכל אפילו אם ראוי הוא לאכילה על ידי הדחק, והרי הוא ככופת שאור שייחודה לישיבה שאינו נחשב אוכל, וכפי שכתב השו"ע להלן (ס"ט).

[משנ"ב ס"ק ט]

כיון שנתתיב בה קדם שנתעפשה (24).

(24) ולפי זה, פת של נכרי שנתעפשה בפסח, ולאחר מכן באה לרשות ישראל, אין חיוב לבערה. אכן, הנאה מפת זו בפסח, מבואר מדבריו להלן (ס"ק מד) שאסורה, וכן כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא). [נאת שלא כדעת שו"ת בית אפרים (א"ח סוף סי' קלה) וחי' חתם סופר להלכות פסח (ס"ק ג ו-ח) הסוברים שמותרת בהנאה].

ובטעם הדבר כתב החזו"א (שם), שחלוק החיוב לבער את החמץ מהאיסור ליהנות ממנו, שכן החיוב לבער נהג כל עוד הוא חמץ, וכיון שהוא נפסל ופקע ממנו שם חמץ, שוב אין חיוב לבערו, אבל איסור ההנאה אינו פוקע גם כשהוא פוסק מלהיות חמץ, לפי שחמץ הוא מן 'הנקבירין' [לדעת חכמים שסוברים שמצות ביעור אינה בשריפה דוקא] ו'הנקבירין' אפרם אסור, ואף לרבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד לא שרפוהו ו'לא נעשית מצותו' הרי הוא אסור בהנאה.

[שעה"צ ס"ק יט]

שיש לומר שהוא רק מדרבנן (25).

(25) אבל איסור ההנאה מחמץ זה, כתב החזו"א (א"ח סי' קטז ס"ק יא) שהוא מדאורייתא, שכן לדעת חכמים חמץ הוא מן 'הנקבירין', ואפר הנקבירין אסור בהנאה, ואפילו לדעת רבי יהודה שחמץ הוא מן 'הנשרפין', מ"מ כל עוד שלא נשרף ונעשית מצותו הרי אסור בהנאה. אכן, הפמ"ג (א"א סוף ס"ק יד) הסתפק בדבר זה, אם איסור ההנאה הוא מדאורייתא או מדרבנן.

[שעה"צ שם]

פקע השקמה מזה (26).

(26) והחזו"א (שם) כתב, שאין להשוות בין טומאת אוכלין לביעור חמץ, שכן טומאת אוכלין נוהגת בדבר שהוא אוכל, ומשנפסל הדבר מאכילה שוב אין הוא נדון כאוכל ופוקעת ממנו הטומאה, מה שאין כן חמץ לאחר זמן איסורו שבו אין האיסור תלוי אם החמץ הוא אוכל או לא, שהרי הוא נאסר אף בהנאה, ולפיכך משחל האיסור אין הוא פוקע גם אם החמץ נפסל לאכילה.

[שעה"צ ס"ק כ]

מקר לקימן ומקר להנות לאחר פסח (27).

(27) ובטעם הדבר כתב המקור חיים (ביאורים ס"ק ג), שכל הסיבה שחייבים לבער חמץ שנפסל לאחר זמן איסורו, משום שעבר בחמץ זה על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', ולפיכך דינו כדיון חמץ שעבר עליו הפסח, אבל כשנפסל לאחר השעה השישית, שעדיין לא עבר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא', אלא רק ביטל בחמץ זה מצות 'תשביתו' [ראה משניב לקמן (סי' תמג ס"ק א)], אין דינו כחמץ שעבר עליו הפסח, והוא מותר בהנאה. [וראה חזו"א א"ח סי' קטז ס"ק יב שהקשה על דברי המקור חיים, וראה מה שכתב על כך בשו"ת מנחת שלמה ח"א סי' טז].

הלכות פסח סימן תמב

יד באר הגולה

ד' תרמ"א שם דף מה
ת' חוספות שם ושאר
פוסקים ר' טור בשם
הרמב"ם ושם

והקריטה והאספקלית והתריאק"ה שנותן לתוכן חמץ, (ח) מותר לקימן בפסח, שהרי נפסד צורת החמץ:
ב' יחפת עצמה (ט) שפעשה ה'ונפסלה (י) מלאכל הכלב, (יא) ומלוגמא (יב) שגוסקרה, אינו
חייב לבצר: ג' יבגדים (יג) ששכסו אותם (יד) בחלב-חשה (טו) וכן גירות שדבקו אותם בחמץ,
וכל פיוצא בזה, (טז) מותר לקימן בפסח, שאין צורת החמץ עומדת: הגה ולכן מותר לדבק גירות בחלון

באר היטב

ראוי לאכילה קלל, משא"כ בחמץ נקשה דאסור לה להשהותו לכתחלה אע"פ
שאינו מאכל אדם מ"מ ראוי לאכילה ע"י הדחק, אחרונים: (ה) שפעשה. ואם
נתעפש ונסרח אחר זמן אסורו חייב לבצר, מ"מ, ראב"ד: (ו) בחלב-חשה.
וכתב המ"א: ומ"מ אסור להציע אותן הבגדים על השלשון, דחששן שיפדך קצת
מקו לחרף המאכל, דלפעמים יש בהם קצת ממשות מקמח חלב-חשה, וכי"ש
שאסור לתן קמח בפסח לתוך בגדים המקבצים בחלב-חשה, וגם צעירי-נשים
הרגילים לתקן עם קמח יש להסירן בשעת אכילה, דשמא יפדך קצת מהם לתוך
המאכל, ע"כ. ובימי חרף ראיתי גאונים מחמירים לעשות ג"כ צעירי נשים
קדם ל' יום. והח"י כתב דאין קפידא, פי אין דרך לפרו מהן שום דבר, ע"ש:

משנה ברורה

בבעור, אף אם לא בצרו ונשתתא עד תוך הפסח חייב לבצר אף
שאו כבר נתקלקל, ויבדלקמה בסעיה ב' לענין פת שפעשה:
(ח) מותר לקימן בפסח, וילענין אכילה, יתבאר לקמן בסעיה ד':
ב' (ט) שפעשה וכו'. ודוקא שפעשה (יח) קדם זמן אסורו, דאם
עפשה אחר זמן אסורו, אף שפעשה כל-כף עד שאינו ראוי לכלב,
מכל מקום חייב (טו) לבצר (כ) ביון שנתחייב בה קדם שנתעפשה²⁴:
(י) מלאכל הכלב. דאז אינו חייב בבעור, דהרי כעפרא בעלמא²⁵:
אבל אם לא נפסל מאכילת כלב, אף שלאדם נתקלקל ואינו
ראוי, מכל מקום צריך חייב לבצר בחמץ גמור (כא) מפני שראוי
לחמם בה עסות אחרות²⁶: (יא) ומלוגמא. הינו תחבשת עשויה

שערי תשובה

הסר ד"ש מחמת וזה בעלמא, וכס' באר-יעקב שהקרי' לשא ולתן עם חבריו
הגאונים ויל, וענין בשו"ת נ"ב מ"ת סימן סד שגראה מדבריו שלא רצה לתקע
עצמו לדבר-הלכה להסיר מחמת טעם זה ונאפו בצורף החר הבטול. וענין בשו"ת
בית-אפרים מ"ש בשם בעהמ"ח פ"י שצדד להסיר בבכירת מאל"ץ¹, דמאל"ץ הוא
חמץ נקשה, ע"ש, וא"כ מה דמשמע מראש דברי הח"צ דעובר כב"י וגם דאסור
מה"ת אינו מכרח לדעת כפה פוסקים דנקשה מרובקו, ומ"מ שם בארתי שהכל
לפי הענין, אם נתקלקל חרבה עד שאין ראוי לאכילה קלל אם לא וכו', ע"ש,
ואי"ל דח"צ מ"ר כמאל"ץ שפעשה טעמו שלא דמי' ענין ראוי לאכילה קצת
אסר שיטתנו אותו, אך כמה שפוסקה לה לפירות חמוצים לא משמע הכי, וצ"ע:

באר הגולה

אסקי אדעתיהו שלא יפדו ולא גמרו וקנהו, ומאי דהוכיח מהא דאמרין:
אם אי אשה יכול וכו' ובהו ואמר לו כף דיקם, יש לומר דהאי שקרא לא
מהני לאוימי ברשותה אלא משהו שבאר לבית-דין ובית-דין מחליטים את
המשפון ברשותה דישאל, ואידבר-נמי אם באו לבית-דין ואוקמי
למשפון בידה לית מאן דפליג דהוא שלו ועובר עליו, אכן בענינו מ"ר
בסתמא שקלה הזמן אינו ימים קדם פסח, ועד שהספיקו לשא ולתן בזה
ולגמור את הדבר בזמן או בבית-דין הגיעו ימי הפסח, בודאי מעצמו אין
נקזה המשפון אצלו מטעם הקנאות דמעצמו, ביון דהוי אסמכתא, והשטא
בדאי לא ניתא לה האי זכותא לזכות אותו לפי דיניהם ויאסר בהנאה
ונספיד חובו, וכן מצאתי בפריימרים שכתב גמ"כ בהרי"א כדברינו דיון זה
תלי גמ"כ פ"ב בפלגמא דראב"ד וישרי פוסקים:

מקמח ותאנים וכי"צא בהם, שאדם לזעס ונותן על-גבי המפה: (יב) שגוסקרה. והנינו נמי (כג) דוקא שגוסקרה מאכילת כלב²⁷, כמו כפת
הנוצר לעיל. ואם החמיצה ולבסוף נסרחה, (כג) אינו מותר לקימה אלא כשגוסקרה (כד) קדם פסח, כנ"ל גבי פת. ואם (כח) נסרחה
קדם שהחמיצה, אפילו בפסח שרי, דכיון שנספדה קדם שנתחמצה הנה לה כפת שנתעפש קדם זמן אסור: ג' (יג) ששכסו אותן
וכו'. ורצה לומר, אפילו (כו) סמוך לפסח: (יד) בחלב-חשה. הינו אפילו (כו) אם נראה עליהן קצת ממשות החמץ: (טו) וכן גירות
וכו'. הינו גמ"כ אפילו אם ממשות החמץ נראה קצת מבחוץ: והטעם בכל אלה, מקני שכבר נפסדה צורתו, וכמו שפירשנו²⁸:
(טו) מותר לקימן. מכל מקום אסור (כז) להציע בגדים המקבצים בחלב-חשה על השלשון, דלפעמים נמצא עליהן קצת ממשות
מהחמץ ויש לחשש יפדך קצת מהן לתוך המאכל, וכל-שכן שאסור להניח בחוכן קמח של פסח. וצעירי-נשים הרגילים לתקן עם
קמח עד שצעשין (טט) עבין קצת, שדדך לפרו מהן, אין ללכשן בשעת אכילה. (ל) והמדקדקים נוהגים שלא לכבס בגדים וצעיפים

שער הצינן

(יח) פוסקים: (יט) וענין בפריימרים שכתב שיש לומר שהוא רק מדרבנן²⁹ (וכדמות נראה לענינו דעתי, דהא המקרא מדמה טמאת אכלין לענין בעור חמץ,
דאמר שם ג'נשרפת עם השמאה' וכו', וכן מוכח בר"ף, עין שם, ולענין טמאת אכלין פסק הרמב"ם בהרי"א בפרק ב' משמאת אכלין הלכה יח דאפילו אם
נשמאה מקדם, ביון שנספסל מאכילת כלב פקע השמאה מנה³⁰, וילפי זה היה אפשר לומר דאף מדרבנן ליכא חייבא לענין בעור: וזה אפשר טעם הרמב"ם
שהשמיט דברי הירושלמי, דסבר דסוגיא דכריתות דף כא, שפמונה הוציא הרמב"ם דינו לענין טמאה, כמו שכתב הספר מ"שנה שם, פליגא אהא דירושלמי,
וענין בחורשו הר"ט"א על פסחים שכתב שכן הוא דעת הנ"א: אכן לדינא, בודאי נקטינן בדברי שארי הראשונים, הרי"ו המגיד והתוספות והרא"ש, דאפילו
אם תרכו עד שנספסל מאכילת כלב, אם הוא לאחר זמן אסורו, כיון שנתחייב כבר בבעור אסור בהנאה וחייב לבצר, וכן סתם השלחן-ערוך בסעיה ט, אלא
שאינו מבאר בדבריהם בהרי"א אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ודעת הגר"י דהוא מן התורה, עין שם: (כ) עין במקור-חיים שכתב דדוקא אם נתעפשה
בפסח גופא, אבל קדם פסח, אף שהוא לאחר שש, מותר לקימן ומותר להגות לאחר פסח³¹. וענין שלחן-ערוך הגר"י³²: (כא) ר"ן. ומשמע מפני-אברתם בסעיה
קטן א דבור המתחיל חמץ נקשה' וכו' דהוא דאורייתא, וענין בפריימרים, ובאפן זה שראוי לחמם עסות אחרות משמע דגם הוא מורה: (כב) אחרונים,
ובמסקנת הרב המגיד: (כג) אחרונים: (כד) עין בבארי הגר"א שכתב, דלדעת הראב"ד והרא"ש והטור, אפילו קדם פסח דוקא כשגוסקרה ולבסוף נתחמצה,
ובאמת כתב הבית-יוסף גמ"כ הכי, אבל לדינא בודאי נקטינן דקדם פסח בכל גוני שרי, וכמו שהסכימו כל התחרונים, וכמו שהביא הגר"א בעצמו דאיה
מפת שנתעפשה דהיה חמץ מקדם וכן מצרבת העבדנין, וכן מוכח מדברי רב האי שהובא ברא"ש וטור לענין טריאק"ה שפעריבין בו חמץ יבש שחוק,
ולפלא שלפי דברי הבית-יוסף והגר"א, הרא"ש והטור סותרין דברי עצמן, שמתחלה הביאו דברי הירושלמי, ואחר-כך הביאו דברי רב האי גאון ומשמע
שהם מסכימים לדבריו, וכן הביאו דין דערכת העבדנין ודין דפת שפעשה ולא הביאו שום דבר שפותרין זה את זה, ועל-בסוף שהיה נראה לעיניהם
בפשיטות דכנת הירושלמי שמתחייב הינו דוקא בשניה זה בתוך הפסח, ועל-כך קצרו בלשונם [וגם לפי מסקנת הרב המגיד אפשר דגם הראב"ד מודה דאם
נסרח קדם שהחמץ, אפילו בפסח שרי], וכן הסכים הב"ח לדינא: (כח) הינו שגוסקרה גם מאכילת כלב, ואם נפסלה מאכילת אדם לבר, עין בפריימרים
שמצדד לענין פת שנתקלקל בעוד שהיה עסא ונספסל מאדם, דהוא רק נקשה כיון שבשעת חמוץ לא היה ראוי מעולם לאכילת אדם³³, וכן דעת המקור-חיים,
וכתב דגם המגיד-אברתם סבירא לה הכי, עין שם. ובמלומא שהוא רק על-דין מצרבות, באפן זה אפשר דלגמרי שרי, וצריך עיון: (ט) הינו אפילו תוך
שלשה, שהרי הביא המגיד-משנה מקורו שדומה לערכת העבדנין שנותן לתוכו עורות, והא דנקט 'תוך' שלשים' הינו לדיקא דקדם שלשים אף בצקצק
מותר נאלהי רבה, וכן כתב העלית-שבת דאף בתוך שלשה מותר: (כז) פן משמע מהגר"א: (כח) מגיד-אברתם ואלהי רבה והגר"י, ואפשר שגם החי-יעקב
מודה בזה, עין במפתח-השקל: (כט) חי-יעקב והגר"י: (ל) מנקטם ויבס מגיד-אברתם שהחמיר בשם הגאונים לגבי צעיריפים:

תרגום: 1 לתת.